

Szubkulturális térhasználat Pécsen

TILL DÁVID BOTOND

Absztrakt

A kutatás a szubkulturák városi térre gyakorolt hatását hivatott feltárni, pécsi példákra támaszkodva. Központi szerepet képvisel a vizsgált csoportok térhasználatának mentális térképekkel történő modellezése, valamint a város liminális tereinek felderítése során érzékelhető, azokban megvalósuló konfliktusok hátterének vizsgálata, illetve azok értelmezése, melynek felderítésében egy lakossági kérdőív volt segítségemre. Munkám elsődleges célja a szubkulturák, csoportosulások előfordulásának megjelenítése a városi térben, arra gyakorolt hatásuk bizonyítása, valamint egymás közötti viszonyrendszerük ismertetése. A kutatás eredményeinek tudományos jelentősége a kreatív településfejlesztési gyakorlatokban hasznosulhat, külföldi példákra hivatkozva új mintát szolgáltat a kulturális programok jövőbeli változásainak eszközöléséhez.

Kulcsszavak: *szubkulturák, kreatív osztály, kulturális gazdaság, térhasználat*

Bevezetés

Pécs városa tökéletesen bemutatja, hogy miképp néz ki egy kulturális főváros Európában. Történelmi múltja és fekvése egyszerre teszik a települést kulturális olvasztótégellyé, ugyanakkor színes megjelenéséhez a zene és az underground kultúra is nagyban hozzájárul. Jelen időszakban elmondható, hogy a tudatosan épített, pozitív városimázs kulcselemei kulturális eredetűek, köztük olyanok, mint a Fény Fesztivál, illetve az ország legnagyobb underground rendezvénye, a Made In Pécs fesztivál. Ezen programok alulról építkező háttérrel rendelkeznek, amelyhez egyenes ágon kapcsolódik a kreatív osztály és a szubkulturális tevékenység. Kutatásom során az utóbbira kerül hangsúly, különös tekintettel a térhasználat, illetve a térfoglalás városösszetételben történő modellezésére népszerű csomópontokon keresztül.

A kutatás célja

Munkám legfőbb célkitűzése a kreatív osztály helyi jelenlétének bizonyítása, valamint tevékenysége relevanciájának igazolása, mellyel párhuzamosan korábbi kutatási eredményeimre hivatkozva a szubkulturák is aktív résztvevőként jelennek meg egy város társadalmában. Központi kérdés a térhasználati trendek feltárása ezen

csoportok esetében, illetve annak viszonya a többségi társadalmi normákkal. Összeegyeztethető-e az underground és a magas hozzáadott értékkel bíró szolgáltatásokra építő kreatív városfejlesztési módszertan?

A téma fontos részét képezi a szubkulturák közötti konfliktusok bemutatása, azok térbeli modellezése, melynek nyomán érzékelhetővé válnak a társadalom rejtőzködő szereplői, illetve kirajzolódnak azok a csomópontok is, ahol tevékenységük leginkább szembetűnő.

A kutatás módszertani háttere

Munkám fontosabb módszertani megoldása Pécs szubkulturáira irányul, így az adott közösségek bevonása elkerülhetetlen a munka sikerének szempontjából. Ennek érdekében lakossági kérdőív készült, száz példányban, amelyek 2022/23 telén kerültek kitöltésre Pécs azon helyszínein, melyekre leginkább igaz a 'szubkulturális csomópont' kifejezés, kizárólag személyes megkérdezés útján. Ennek segítségével képet kaphatunk a szubkulturákhoz tartozók demográfiai adatairól, (úgy mint: nemi identitásuk, életkoruk, családi állapotuk, iskolai végzettségük), szubkulturális identitásáról, szórakozási szokásairól, térhasználatáról és egyéb tevékenységeiről, valamint megismerhetjük a különböző csoportokhoz tar-

tozók viszonyrendszerét, így fény derülhet olyan társadalmi konfliktusokra is a városban, amelyek eddig rejtve maradhattak.

A kérdőív mellett külön nagy hangsúly kerül a különböző csoportok térhasználatának megismerésére. Ennek feltérképezéséhez a kutatás által lehatárolt területen kerülnek feltárássra csomópontok, a kérdőívet kitöltők mentális térképeinek felhasználásával. Az így kapott eredményeket felhasználva kirajzolódnak a vizsgálatra érdemes helyszínek, ahol a továbbiakban felmérésre kerülnek a különböző graffitik és street artok, melyek szubkulturális tevékenységekhez kapcsolódhatnak. Ezekről részletes fotódokumentáció készült, valamint elemzésük alább kifejtésre kerül a különböző csoportok térhasználatát és csomópontjait bemutató bekezdésekben.

A kérdőív a fentiek mellett kitér a kitöltők véleményére a pécsi rendezvényekre vonatkozólag, hogy feltérképezze a fiatalabb generációk meglátásait Pécs imázsépítő (branding) tevékenységéről, ezáltal vélhetően új irányokat emelve kilátásba.

A szubkulturák és liminális terek

A Nyugat-Európában mára közismertté vált, városfejlesztéssel szimbiózisban élő szubkulturális tevékenységgel léptékét tekintve más arányban, ugyanakkor Magyarországon, Pécsen is találkozhatunk. Noha a késő '70-es és a '80-as évek hangulata nem jelentett feltétlenül kedvező táptalajt az általam kutatott stílusorientált csoportoknak, az ellenkulturális hangvételű stílusorientált szubkulturák Magyarországon is megjelentek és részben a korabeli médiának köszönhetően (adott esetben annak szándékaival szemben) népszerűvé váltak az országban. Kezdeti stádiumban Budapesten, majd a későbbiekben nagyobb városokban is felütötte a fejét az úgynevezett „szennyhullám” (Gulyás Márton, 2020).

Az általam vizsgált szubkulturák jellegzetes térhasználatát kialakulásuk helyszíneinek bemutatásával szemléltetem. Ezen terek alakulását elsősorban az ott élő lakosság társadalmi, valamint a gazdasági helyzet határozza meg. A csoportok kialakulásában nagy szerepet játszik az ifjúság, valamint az elé támasztott nehézségek, elvárások (Cohen, 1969). A jelen kutatásban használatos definíciók (Albert és Stanley Cohen) összhangban állnak a kor hangadó művészeinek visszaemlékezéseivel, beszélőivel. A helyzetfeltárás során egyszerre fellelhetőek

a szükséges körülmények, melyek a szubkulturák kialakulásához vezetnek, mint például a nehéz élethelyzet, bűnözés, és a magas kulturális tőkével rendelkező, saját hangját a megpróbáltatások közepette megfelelő ifjúság, illetve a liminális tér.

A liminalitás fogalma több szempontból is megközelíthető. Kutatásomban elsősorban nem a pszichológiai definíciót, hanem a térben értelmezendő, helyekre, helyszínekre vonatkozó definícióra hagyatkozom, melyet Lauren Langman, Katie Cangemi és Galina Gornostaeva használnak tanulmányaikban. A liminalitás fogalma a két állandó állapot közötti átmenetet jelenti, amely miképp az egyéni, mint önálló szubjektumon belül is értelmezhető, környezetében is értelmet nyer (Langman - Cangemi, 2003). A városi térben ide sorolhatjuk többek között a barnamezős területeket, melyek kihasználatlanságukból fakadóan esetleges jelentésüket, jelentőségüket kisebb csoportoktól, szubkulturáktól kapják. Ezen jelentés meglátásaim szerint nem értelmezhető időbeli helyiértéken, hiszen a többségi társadalom számára az adott pillanatban, vagy időszakban nem elérhető a helyszín, vagy annak rendeltetésszerű használata (például közparkok).

A többségi társadalom tehát Schrödinger macskájaként viszonyul adott pillanatban az adott térszegmenshez, mivel nem használja azt, markánsan fogalmazva nem is létezik számára feltétlenül, vagy nemes egyszerűséggel kívül esik az életterén. A helyszínek, helyek átmeneti állapota azonban jó lehetőséget biztosít bizonyos csoportok önkifejezésére, amely globális jelenség, mind Camden Town, mind Pécs példáján keresztül értelmezhető, a kettő között léptékbeli különbségeket tapasztalhatunk csupán.

Pécs, a kreatív város

A kreatív város koncepciója tehát több oldalról vizsgálva is értelmezhető, avagy illethető kritikával. Maga a településfejlesztési struktúra számos hibával rendelkezik, ugyanakkor a város életében nagy szerepet vállaló, magas kulturális tőkével rendelkező mikroközösségekben magas potenciál leledzik (Morgan - Ren, 2012), melyet kihasználva Bourdieu értelmezésével megközelítve különválasztható a profitorientált neoliberalis városfejlesztési politika a valóban kreatív és hasznos struktúráktól (Bourdieu, 2008). Ezen folyamatra és jelenségre szolgál kiváló példaként a Made In Pécs fesztivál, amely az elmúlt években hatalmas sikereket elérve bebizonyította,

hogyan az alulról szerveződő rendezvények és programok is képesek nagy tömegeket megmozgatva egyedülálló módon hozzátenni a város arculatához.

„A tőke csak tőkét termel, minden más alkatrész vagy üzemanyag.” (Puzsér - Farkas, 2022) - Az idézet tökéletes felvezetésként szolgál a következő rész felvezetésére, ugyanis a korábbiakban Pierre Bourdieu és Neil Smith által vázolt problémák egytől egyig tetten érhetőek Pécs városának esetében is. A fejlesztési célkitűzések végrehajtása során megjelenő tőkéhez fűződő egyéni érdekek felbukkanása, mint arról a Smith-féle elméletben (Smith, 2002) is olvashatunk a neoliberális fejlesztési politika egyik ismérve, mely gátat szab a kreatív osztályban fel-lehető potenciál valódi hasznosulásának, s ellenkező, ezáltal kedvezőtlen irányba mozdítja a folyamatokat az általam vizsgált társadalmi szegmens szempontjából. A fejlesztések hardver oldalának aránytalan túlsúlya kirekesztő hatást gyakorolt a civil szférára, így a szubkultúrák egyetlen képviselői számos lehetőségtől estek el.

Szubkultúrák térfoglalása a liminális térben

A városi térben leggyakrabban a szubkultúrák alacsony hozzáadott értéket képviselő művei, sebtében készült feliratok és egyéb identitáserősítő jelzések tűnnek fel, melyek a csoportok közti viszonyrendszert mutatják be, rajtuk keresztül érzékelhető egyes csoportok rivalizálása, térért folytatott küzdelme. Tényleges összecsapások csak ritkán adódnak, olyan esetben, amikor a két csoport képviselői ugyanazon területen szórakoznak, ugyanakkor a terek liminalitását figyelembe véve ezek ideológiai, semmiképpen sem territoriális harcok. Az ilyen jellegű feladatokat kihelyezett matricák, és a falakra fűjt graffitik látják el, ezek reprezentálják az adott csoport jelenlétét a térben, figyelmet keltenek, valamint identitáserősítő szimbólumként funkcionálnak (Bourdieu, 1985). Bizonyos street artok a szubkulturális térben felfoghatóak egyfajta műemlékként is, ugyanis jelentést társítanak a helyhez, amely a városi térben liminálisnak tekinthető. Ilyen például Pécs belvárosában a Pécsi Est Café fölötti közlekedő rész, melyet az Ügyészség épülete választ el a Rákóczi úttól.

Maga a helyszín régóta funkcionál csomópontként, ez a kérdőívekre adott válaszokból is jól látszik, ugyanis arányaiban véve magas számban jelölték meg olyan idősebb (Jellemzően harmincadik évüket betöltött, vagy ahhoz közel járó) személyek, akik magukat valamely szubkul-

1. ábra: Anti-antifa, valamint white pride logó Pécsen.
Forrás: a szerző saját felvétele

túrához sorolták. A terület tehát köztudatban van, és leggyakrabban 'Kerház' névre hallgat a megkérdezettek körében. A következő képek 2022. novemberében készültek a helyszínen.

Sajnálatos módon egyes csoportok politikai nézetei nem egyszer vezettek szégyenletes eseményekhez a városban. 2021 során több ízben is előfordult, hogy pécsi illetőségű fiatalok egyetemi hallgatókat bántalmaztak, és két esetben, melyek országos szinten is elhíresültek, tettelegességgig fajultak a dolgok (Babos, 2021). A bántalmazás oka egy esetben a sértettek nemzeti hovatartozása, a másik esetben pedig szexuális identitása volt, melyek köztudottan válhatnak ki agressziót bizonyos szélsőjobboldali csoportokból.

Konkrét bizonyíték nem áll rendelkezésre az elkövetők szubkulturális hátterére vonatkozólag, ugyanakkor a helyszín, a történetek időpontja, valamint az erőszakos cselekmény „módszertana” egy az egyben követik a Pécsen is jelenlévő szélsőjobboldali, hungarista skinheadként értelmezhető csoport szokásait.

A pécsi kreatív osztály és annak csomópontjai

Pécsen az EKF kapcsán több kutatás is foglalkozott a város kulturális gazdaságával (Morvay et al 2020, Trócsányi 2011), illetve kifejezetten a városi kreatív osztállyal is (Keresnyeai 2015, Keresnyeai - Egedy, 2016). Ezen kutatások közös sajátossága, hogy a kérdés tárgyalásakor a szubkultúrák másodlagos, vagy semmilyen jelentőséget sem

kaptak, a fókusz inkább az értelmiségi csoportokon volt. Jelen kutatás ehhez képest igyekezett nézőpontot váltani, és a kérdőív segítségével felmérni a szubkulturális csoportok néhány attribútumát: a kérdések kiterjedtek a megkérdezettek (esetleges) szubkulturális hátterére, ilyen csoportokról alkotott véleményére és általánosságban véve a felmért csoport térhasználatára.

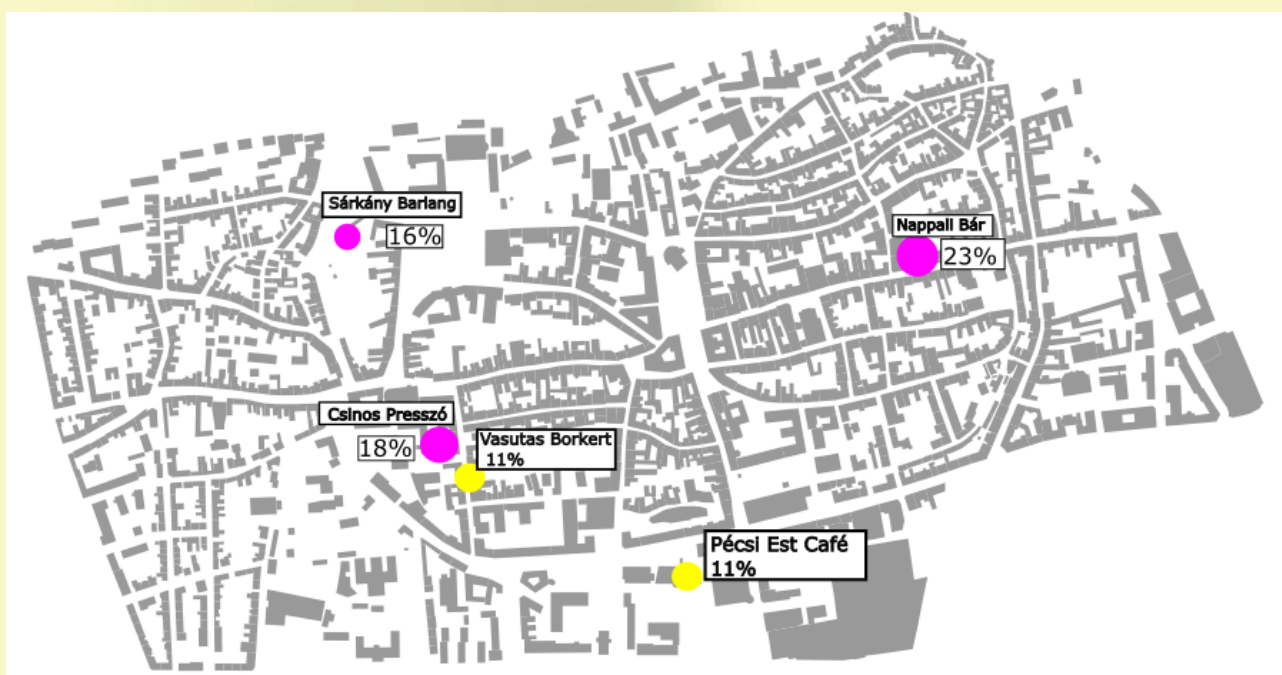
Mindenekelőtt elmondható, hogy kevesen vallották magukat valamely szubkultúra követőjének, ugyanakkor a válaszadók túlnyomó többsége ismerte a példának megadott csoportokat, jelentős részük tisztában is volt ezek ideológiai hátterével, így véleményt is képes volt megfogalmazni olyan formában, hogy mennyire szimpatizál az említett csoportokkal. A legnépesebb közösségeket a rocker, illetve a metalhead szubkultúrák adták, melyek valójában nem rendelkeznek ideológiai háttérrel, identitásuk sokkal inkább a közösen hallgatott zenei műfaj köré szövídik. A punk és a skinhead/bonehead szubkultúrák hagyományos szembenállására ugyanakkor az adatok alapján megvan az esély, hiszen nagyjából ugyanakkora követőtáborral rendelkeznek a városban. Itt gyakorlatilag a jobb és baloldali ideológiák szembehelyezkedése érhető tetten.

A megkérdezettek jelentős hányada vallotta magát hippinek, és a raszta életérzés követői is képviseltették magukat. Egyéb zenei, kor szerint posztmodern közösségek is léteznek, ezek közül globálisan a K-pop divatja híresült el leginkább, melynek az adatok szerint Pécsen is akadnak követői.

A legismertebb szubkultúrák a rocker mellett a punk, hippi és a skinhead voltak, a kevésbé ismertek közé pedig olyanok kerültek, melyek Magyarországon valójában nemigen vetették meg a lábukat. Ilyen volt például a mod és a bonehead, melyek közül az utóbbit inkább skinheadként ismerik az emberek, pedig valójában mindez a korábbiakban már taglalt helytelen narratíva eredménye.

Előzetes várakozásaim szerint az egyes csoportok, valamint maga a fiatal kreatív osztály térhasználatában fontos szerepet töltenek be a különböző vendéglátóipari egységek. Kutatásom során három helyszínt választottam ki, melyek a kitöltött kérdőívek alapján a legmagasabb arányban képviselik a helyi kreatív osztályt, elevenítik meg magukban annak értékrendjét. A helyszínt látogató közösségek érdekes megoszlást mutatnak, mely korábban megfogalmazott hipotéziseimmel is egybevág, ugyanakkor új kérdéseket is felvet, melyekre kutatásom nem tér ki. A választott helyszínek fényképes bemutatását szemügyre véve párhuzamba állítható a különböző alkotások minősége, hozzáadott értéke és a vendéglátóhelyet látogató közeg bizonyos demográfiai adatai, valamint társadalmi fejlettsége, érzékenysége.

Az alábbi térképen (2. ábra) a kutatáshoz készített kérdőív azon adatait használtam fel, amelyek a megkérdezett személyek kedvenc vendéglátóipari egységeire mutatnak rá. Tekintettel arra, hogy Pécs belvárosa vendéglátóhelyek szempontjából telítettnek mondható, ez az arány erősen megoszlik, csupán egy esetben talál-

2. ábra: A kérdőív alapján legnépszerűbb pécsi vendéglátóhelyek. Forrás: a szerző saját szerkesztése.

kozhattunk 20% feletti értékkel, amely a Nappali Bárhoz tartozik. Ennek alapján választottam ki a vizsgálandó helyszíneket.

A sárga ponttal jelölt helyszínek is széleskörben népszerűek, ugyanakkor kutatásom csak a három legnépszerűbb helyszínre terjed ki. Fontos megemlíteni, hogy a kérdőív egy másik kérdése a koncerteken történő részvételt mérte fel, amelyből tisztán látszik, hogy mind a Sárkány Barlang, mind a Nappali Bár előkelő helyen szerepelnek a népszerű koncerthelyszínek sorában a maguk 46, illetve 59 százalékával. Ezen a ponton megemlítendő, hogy ez a két helyszín oszlopos befogadóhelye a Made In Pécs fesztiválnak is, azaz minden év januárjában fellépési lehetőséget biztosítanak pécsi illetőségű zenekaroknak. A Csinos Presszó nem rendelkezik ilyen eseményekhez megfelelő technikai háttérrel, illetve kapacitással, ilyen formán kizorul a koncerthelyszínek közül. Mindazonáltal fontos csomópontja Pécs kulturális életének, ez a továbbiakban kerül bemutatásra. A vendéglátóhely a maga 18%-ot elért értékével ugyanakkor nem különben kimagasló a város éjszakai életében.

A kérdőívvel begyűjtött válaszokból jól látszik, hogy csupán néhány kivételtől eltekintve a megkérdezettek majdnem egyöntetűen a belvárosban található helyszíneket adták meg, ezek közül is a Ferencesek utcája, valamint a Király utca hoz kimagasló eredményeket, továbbá megkerülhetetlen még a Váradi Antal utca, amely többek között a Csinos Presszónak is otthont ad, és akár a belváros lélektani határaként is értelmezhető, ugyanis töle nyugat felé haladva már csak elszórtan találkozhatunk vendéglátóhelyekkel.

A kérdőív eredményeit számba véve azok a vendéglátóhelyek kerültek legtöbbször említésre, amelyek ezen három utca valamelyikén helyezkednek el. A Váradi Antal utcában három helyszín került megemlítésre, úgy mint: Csinos Presszó, Vasutas Borkert és Fröccsölde, valamint a Kijárat Bár. Ez utóbbi kettő közül a Csinos Presszót nem említve csupán a Vasutas Borkert és Fröccsölde lépte át az általam felállított 10%-os küszöbértéket.

Ferencesek utcáján több vendéglátóhely is található, ezek közül a Downtown Bár és a Balkán Bisztró jegyezte a legtöbb említést a kérdőívben, ugyanakkor a kérdezettek a Kisülés Kávéműhelyt és a LYR Speciality Coffee and Food konyháját is megemlítették, mint kedvenc egységüket. Leszögezendő, hogy utóbbiak jóval magasabb presztízsű vendégkörrel számolnak, mint a korábban említettek, ez már a szolgáltatások hozzáadott értékében és azok árán

is meglátszanak. Ez alól a Downtown Bár képez egyedüli kivételt, amely a kérdőív adatai szerint nem lépte át a küszöbértéket, a Facebook követőszám összehasonlítását tekintve pedig 2022.12.21-én 2,2 ezer követővel rendelkezett, szemben például a Csinos Presszóval, amely közel tízezret számlál.

3. ábra: Street art a Váradi Antal utca 18. kapuján (A Csinos Presszó közelében). Forrás: a szerző saját felvétele

A tér liminalitási fokát tekintve jól látszik, a Ferencesek utcája központi elhelyezkedéséből kifolyólag nem tartozik a közértelemben vett liminális terek közé (ennek indikátora lehet a street artok hiánya) így az általam elsősorban vizsgált vendégkör jelentős része kizorul a területről. Az utcában található kávézók és bárak igyekeznek magas hozzáadott értékkel, valamint egyedülálló szolgáltatásokkal vendégeket bevonni, míg a Váradi Antal utca szórakozóhelyei egy „jól bejárattott” területen helyezkednek el, széles és állandó vendégkörrel, sokkal hosszabb ideje töretlenül működve, mint a környék más helyszínei.

A Király utca tekintetében vegyes benyomásaink támadhatnak, ugyanis a kreatív osztály által leginkább látogatott egységek és a legmagasabb presztízsű vendéglátóhelyek itt egyszerre megtalálhatóak. A kérdőívben elő-elő kerülnek olyan éttermek, mint például a Leszer Bárkonyha, a Nana és a Fötér Bistro & Bar, melyek jelenléte egészében beárazza a Király utca termékeit.

A terület Pécs városának arculatát hivatott megtestesíteni, magába foglalva ezzel a brand minden mondani valóját a turisták fontosságát és a kreativitást egyaránt. Elmondható, hogy a Király utca a Széchenyi tér felől nyugatra haladva jellemváltozáson megy keresztül, ugyanis a centrum tözsomszédságában csoportosulnak a turisták pénztárcájára szabott egységek, melyek magas presztízsű vendégkörükkel emelkednek ki a városi térből, ugyanakkor keleti irányba indulva, a centrumtól távolodva egyre erőteljesebbé válik a kreatív osztály hatása.

4. ábra: Nana Bistro & Bar a Király utca nyugati végén
Forrás: a szerző saját felvétele.

A dzsentrifikált Lower East Side-i imáztól az utcában haladva hamar elérkezünk a camdeni stílust idéző festményekkel és kulturálisrendezvényekkel operáló, színes, már-már bohémnak mondható városrészbe, mely többek között a kérdőív egyik leggyakrabban említett vendéglátóhelyének, a Nappali Bárnak is otthont ad.

5. ábra: Antifasiszta szimbólum a Felsőmalom és a Király utca keresztesződésénél a Szabadkikötőhöz közeledve.
Forrás: a szerző saját felvétele.

Ironikus módon a Király utca keleti végén található a Szabadkikötő, amely mind bárként, mind koncerthelyszínként is funkcionálva vendégkörével és rendezvényeivel tökéletes ellenlábasa az utca keleti oldalán található magas presztízsű szórakozóhelyeknek. Olyan zenekarok léptek már fel itt, mint például a Hétköznapi Csalódások, s ennek ténye hűen reprezentálja a kulturális normarendszerek szembenállását Pécs főutcájában.

Szubkultúrák tekintetében ugyanakkor a Szabadkikötő esetében csupán feltevésekre támaszkodhatunk,

6. ábra: Hétköznapi Csalódások koncert a Szabadkikötőben
Forrás: hetkoznapicsalodasok.hu

hiszen a vendéglátóhely a kérdőív alapján nem került be a legnépszerűbbek közé, így teljes mértékben a kutatás sem terjed ki rá. Megemlítendő, hogy a Made In Pécs fesztivál mellett számos egyéb zenei rendezvény is megszervezésre kerül itt, amelyek egytől egyig megtekinthetően a Szabadkikötő hivatalos YouTube csatornáján. Mindezen felvételeket áttekintve megállapítható, hogy a nagyrészt koncertekből álló éves rendezvénysorozat a kreatív osztály minden szegmensének, így az 'underclassnek' is lehetőséget biztosít a fellépésre, ennek köszönhetően érdekes mintázattal találkozhatunk a punk rocktól a hiphop előadókön keresztül egészen a technoig. Kívülről nézve is látható, hogy ezen rendezvényeken mindig az érintett közösség, szubkultúra képviselteti magát leghangsúlyosabban a nézőtéren, így a különböző csoportok által képviselt normarendszer a műsor függvényében alakul az este folyamán.

Nappali bár és Csinos presszó

A pécsi éjszaka és kulturális élet zászlóshajójaként elhíresült vendéglátóhely, a Nappali bár elsősorban rendezvényeivel írta be magát a kreatív osztály helyi történetébe. A városban egyedülálló arculatát helyi művészek munkáival kialakítva került az élvonalba, számos zenei programnak és egyéb szórakozási lehetőségnek otthont adva. A Made In Pécs fesztivál egyik legrégebbi helyszíneként az évente megrendezésre kerülő koncertsorozat mellett számos egyéb rendezvénnyel ad lehetőséget a pécsi kreatív osztály zenészeinek, hogy bemutatkozhassanak az éjszakai életben. Ilyen szervezésű többek között a MélyPécs rendezvénysorozat is, amely heti rendszerességgel léptet fel zenészeket a Nappali színpadán.

7. ábra: Lépcsőház a Nappaliban. Forrás: a szerző saját felvétele.

A kreatív osztály keze munkája a falakról köszön visza, melyet az alábbi fényképekkel mutatok be. Látható, hogy a vendéglátóhely közössége már- már szubkulturálként működve saját normarendszert állít fel a falakon belül, erre kiváló példa az ablakban állandó jelleggel kifüggesztett LGBTQ+ zászló, vagy a számos civil szervezettel közösen szervezett rendezvény, melyek legtöbbször a fenntarthatóság, a hátrányos helyzetű kisebbségek, vagy a nők helyzetének tematikáját célozzák, mutatják be az érdeklődőknek. Elmondható tehát, hogy a bárt elsősorban politikailag baloldalra soroló közösség látogatja, ugyanakkor ezáltal a forgalmas helyszín számos súrlódásra enged következtetni a helyi szubkulturák között, vagy legalábbis megosztónak bizonyul a pécsi éjszakai életben.

8. ábra: LGBTQ zászló az utcafronton (Nappali). Forrás: a szerző saját felvétele.

A szubkulturák jelenlétét a Nappali esetében a zenei vonal mutatja leginkább, vagyis annak közösségépítő ereje. Elmondható, hogy a vizsgált vendéglátóhelyek közül ez a helyszín rendelkezik művészeti szempontból a legmagasabb hozzáadott értékkel - bár ez a megállapítás szükségképpen szubjektív. Vendégkörét tekintve a fiatalok, vagy húsz évnél fiatalabbak alacsonyabb részaránya jellemzi, amely egyének szintjére bontva jellemzően kiforrott világlátásról ad tanúbizonyságot. Szubkulturális szempontból nézve ez a megállapítás elengedhetetlen, ugyanis így szűrhető le legegyszerűbben a tény, hogy a Nappali Bár esetében elsősorban nem a kreatív alsóosztályról beszélünk, hanem középosztályról. Ez számos tényezőt befolyásolhat a szubkulturákutatásban, megemlítve itt Galina Gornostaeva és Noel Campbell kutatását Camden Town esetében, melyből világosan kiderül, hogy a két osztály közötti legnagyobb különbség a hozzáadott értékben mutatkozik meg (Gornostaeva - Campbell, 2012).

Kutatásom második kiemelkedő eredménnyel (18%) rendelkező helyszíne a különösen fiatalok körében népszerű, hosszú múltra visszatekintő Csinos Presszó, amely különleges módon pusztán „általános” szolgáltatásaival tett szert vendégkörére. Rendezvények tekintetében elmarad a többi vendéglátóhelytől, zenei programok nem kerülnek megszervezésre. Szubkulturális szinten mindazonáltal híresnek mondható, az ingatlant végig járva számos csoport matricáival, festményeivel és egyéb felirataival találkozhatunk, ezek közül pedig a legjellegzetesebb talán az épület oldalfalán látható az 1956-ra emlékező festmény, amely minden bizonnyal kimeríti a street art kifejezés jelentését.

9. ábra: Street art a Csinos presszó falán. Forrás: a szerző saját felvétele.

Emellett persze még temérdek alkotást találhatunk az épületen belül, bár a fent láthatóhoz képest azok hozzáadott értéke jóval alacsonyabbnak látszik, többnyire leginkább a graffiti stílusát képviselik. Ezen munkák minősége és jellege véleményem szerint egyenes ágon kapcsolódik a fiatal vendégkörhöz, a fiatal, zömmel még gimnazista, vagy szakiskolás diákok szubkulturális hátterére mutatkozik meg általuk. A Csinos Presszó szubkultúrák tekintetében változatos helyszínnek mondható, de a fiatalok magas aránya miatt ezek a mozgalmak nem tudnak kibontakozni, rendezvényeket szervezni, mint például a Nappali Bár esetében. Kacsuk Zoltán a Replika folyóiratban publikált cikkében is előkerül a probléma, mely szerint a szubkultúrák folyamatosan megújuló társadalmi entitások, a különböző csoportok közösségét állandó fluktuáció jellemzi (Kacsuk, 2005). Véleményem szerint a húsz év alatti fiatalok esetében mindez hatványozottan igaz, emiatt találkozhatunk olyan esetekkel, melyekben tisztán tükröződik egyfajta szubkulturális 'identitás-zavar'. Kutatásom során számos olyan fiatallal volt szerencsém megismerkedni, többekkel a Csinos Presszóban, akik ugyan figyelemfelhívó célzattal magukon viselték egyes szubkultúrák külső jegyeit, nyílt szembeszegülésnek szánva a társadalmi normarendszerrel, ugyanakkor ezzel párhuzamosan vajmi kevés ismerettel rendelkeztek az általuk elméletileg képviselt közösség saját normáival. Hasonló jelenségről a nemzetközi szakirodalom is beszámolt (Taylor, 1994). Úgy gondolom, hogy ugyanezen okból kifolyólag találkozhatunk rengeteg felirattal is a falakon, különösen a mosdóban, valamint az asztalokon.

10. ábra: A politikai identitás megjelenése szubkulturális szinten a Csinos Presszóban. Forrás: a szerző felvétele.

Ezeket a jelzéseket nem lehet street artként kezelni, céljuk egyértelműen a figyelemfelhívás és az identitás kinyilvánítása. Gyakran előkerülő elemek a humor, amely sokszor kapcsolódik az aktuálpolitikához, a futball, leg-

többször a PMFC rajongók matricáival találkozhatunk, különböző mozgalmi jelképek, jelentésük tekintetében teljesen véletlenszerűen szélsőjobbtól szélsőbalig, illetve népszerűek a genitáliák is, változatos formában ábrázolva. Ezek mellett sűrűn megjelennek a könnyűdrogokkal, illetve azok fogyasztásával kapcsolatba hozható egyszerűbb rajzok és matricák. Meglepetésemre az asztalokon találkoztam a kutatás egyik legérdekesebb feliratával, amelynek jelenléte többedszerre erősíti hipotézisemet, mely szerint Pécsen is léteznek konfliktusok szubkulturális szinten. A képen látható felirat vélhetően egy szélsőjobboldali csoport jelenlétéről tesz tanúbizonyságot, a készítő(k) pedig művével elhatárolódását igyekszik kifejezni, valamint saját politikai identitását is megjeleníti (10. ábra).

Összefoglalás

A szubkultúrához tartozó fiatalok térhasználatának egyedi jegyei, szokásai érdekes mintázatot mutatnak a városi térben. Talán a kreatív városfejlesztés magyarországi gyakorlatainak következő nagy kérdése lehet, hogy ezen tevékenységeket miképp lehetséges a városimázs részeként kezelve, turisztikai attrakcióként a városok kulturális arculatába emelni anélkül, hogy annak alulról építkező, underground jellege átalakuljon, a creative underclass hozzáadott értéke inflálódjon, ugyanis mint az a fent olvasható bekezdésekből jól érzékelhető, a kultúra ezen megvalósulása mindenkor organikus, nem árusítható, kívülállók számára a „Nézd, de ne érintsd!” - elven fogyasztható. A késő '70-es évek szubkulturális forradalmának eredeti mondanivalói, társadalomformáló ereje és kulturális nívója a különböző csoportok globálisan ismertté válásával mára árucikké alakult, kuriózumnak nevezhető értékei elvesztek. Ezen okozatra és kutatásom eredményeire hivatkozva úgy gondolom a kreatív városfejlesztés módszereivel megőrizhetőek, megőrzendőek a város kreatív osztálya által teremtett lokális értékek és egyúttal megakadályozható azok termékké válása, így megelőzve elértéktelenedésüket.

Irodalom

Babos A. 2021: *Azért verhettek meg két orvost Pécsen, mert melegek - Egyiküket eszméletlenül rugdosták.* Szabad Pécs, június 28.

- Bourdieu, P. 1985: The social space and the genesis of groups. *Social Science Information*, 24(2), 195-220. <https://doi.org/10.1177/053901885024002001>
- Bourdieu, P. 2008: A szimbolikus tőke. In: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése - Tanulmányok*. General Press, 272-287.
- Cohen, A. K. 1969: A szubkultúrák általános elmélete. In: Huszár T. - Sükösd M. (szerk.): *Ifjúságszociológia, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*.
- Gornostaeva, G., - Campbell, N. 2012: The creative underclass in the production of place: example of Camden Town in London, UK. *Journal of Urban Affairs*, 34(2) 1-25.
- Gulyás M. 2020: **SZENNYHULLÁM - Magyar Punkmozaik**. dokumentumfilm-sorozat.
- Kacsuk Z. 2005: Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. *Replika*, 53, 91-110.
- Keresneyei, K. 2015: *A kreatív iparágak és a kreatív osztály helyzete Pécsen az elméleti és a regionális gazdasági elemzések tükrében* [PhD értekezés]. PTE KTK.
- Keresneyei, K., - Egedy, T. 2016: A pécsi kreatív osztály helyzetének értékelése statisztikai és empirikus kutatások alapján. *Tér és Társadalom*, 30(1), 57-78. <https://doi.org/10.17649/tet.30.1.2730>
- Langman, L., - Cangemi, K. 2003: *Globalization and the liminal: Transgression, identity and the urban primitive*. In: Clark, T. N. (ed.): *The City as an Entertainment Machine*. Emerald Group Publishing Limited, 141-176.
- Morgan, G., - Ren, X. 2012: The Creative Underclass: Culture, Subculture, and Urban Renewal. *Journal of Urban Affairs*, 34(2), 127-130. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2012.00606.x>
- Morvay, S. - Rechnitzer, J. - Fekete, D. 2020: Európa Kulturális Fővárosai Kelet-Közép-Európában. *Tér és Társadalom*, 34(1), 119-139. <https://doi.org/10.17649/tet.34.1.3147>
- Puzsér, R., - Farkas, A. M. 2022: *Apu azért iszik, mert te sírsz!* Holnap Kiadó, 264 p.
- Taylor, R. L. 1994: Subcultures and Countercultures. In: Asher (ed.): *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, 8., Pergamon Press 4385-90
- Smith, N. 2002: New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34, 427-450.
- Trócsányi, A. 2011: The spatial implications of urban renewal carried out by the ECC programs in Pécs. *Hungarian Geographical Bulletin*, 60(3), 261-284.